

УДК:619:616–074:611.36:636.39

ВІКОВА ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ПЕЧІНКИ У НЕЧИСТОПОРІДНИХ КІЗ

Слюсаренко С.В., аспірант Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква

Головаха В.І., д-р вет. наук Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква;

Піддубняк О.В., канд. вет наук Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква;

Слюсаренко А.О., асистент Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква

Встановлено фізіологічні ліміти функціонального стану печінки у нечистопорідних кіз, які повинні бути наступними: загальний білок – 64,0–86,0 г/л; альбуміни – 29,0–42,0 г/л; сулемова проба – не менше 1,3 мл, сечовина – 2,5–7,0 ммоль/л, загальний білірубін – 2,5–5,5 мкмоль/л, АсАТ – 417,0–550,0 нкат/л, АлАТ – 90,0–236,0 нкат/л, ГГТП – 0,30–0,63 мккат/л (в усіх вікових групах).

У кіз старіше 6-річного віку виявлено прихований перебіг патології печінки, на що вказує гіпоальбумінемія (у 40 % тварин), гіпербетаглобулінемія (у 30,0), гіперферментемія АсАТ і ГГТП (у 20 %).

Ключові слова: *кози, гіперпротейнемія, гіпоальбумінемія, α_1 -глобуліни, α_2 -глобуліни, β -глобуліни, γ -глобуліни, гіпербетаглобулінемія, гіпергаммаглобулінемія, сечовина, білірубін, АсАТ, АлАТ, ГГТП, гіперферментемія.*

В останнє десятиліття занепад скотарства призвів до утворення дрібних козеферм і збільшення чисельності кіз у приватному секторі [1, 2]. Хаотичне їх розведення спричинює виникнення нетипових форм захворювань внутрішніх органів з тяжким непередбаченим перебігом [3, 4], який здебільшого закінчується (навіть при наданні лікувальної допомоги) вибраковуванням тварин [5]. Тому для їх ранньої діагностики необхідні знання патогенезу [6, 7], які неможливі без вивчення функціонального стану різних органів і систем, зокрема гепатобіліарної [8, 9].

Останніми роками опубліковано ряд праць щодо функціонального стану печінки у кіз [10–13]. Однак залишається ще багато питань щодо вікових змін гепатобіліарної системи.

Мета роботи полягала у вивченні функціонального стану печінки у нечистопорідних кіз різних вікових груп.

Матеріал і методи досліджень. Для проведення дослідної роботи відібрали 80 клінічно здорових нечистопорідних кіз, які утримувалися в індивідуальних господарствах громадян м. Біла Церква. Тварин розділили на 5

груп: перша – кози 5–6 міс. віку; друга – 12 міс.; третя – 15–18 міс. віку; четверта – 3–5-річні тварин і п'ята – кози старіше 6-річного віку.

Функціональний стан печінки досліджували за показниками білоксинтезувальної функції. У сироватці крові визначали вміст загального білка (рефрактометрично), його фракції (нефелометричним методом), коагуляційні проби: сулемова, з міді сульфатом та формолова; детоксикаційної – за кількістю в крові сечовини (колірною реакцією з діацетилмонооксимом); білірубіносинтезувальної – за вмістом загального та кон'югованого білірубину (метод Єндрашика і Грофа у модифікації В.І. Левченка і В.В. Влізла). Функціональний стан і структуру мембран гепатоцитів оцінювали за активністю в сироватці крові аспарагінової (АсАТ) і аланінової (АлАТ) амінотрансфераз (метод Рейтмана і Френкеля) та гаммаглутамілтранспептидази (ГТПП) – реакцією з γ -глутаміл-4-нітроаланіном (метод Szasz).

Результати досліджень та їх обговорення. При дослідженні біохімічного спектра крові, перш за все, вивчають стан білкового обміну, оскільки печінка є основним органом його метаболізму. Встановлено, що вміст загального білка в сироватці крові у клінічно здорових кіз першої і другої груп був однаковий – $68,7 \pm 1,31$ і $69,1 \pm 1,16$ г/л. Згідно розрахунків середнього квадратичного нижня межа норми загального білка у тварин цих груп повинна становити відповідно $62,6$ і $62,9$ г/л. Низький вміст білка виявлений у $22,7$ і $10,0$ % кіз відповідно. З віком вміст загального білка у кіз збільшується. Зокрема у тварин, які досягли фізіологічної зрілості (вік 15–18 міс.) він становив $77,6 \pm 1,59$ г/л, що на $13,0$ % більше, ніж у 5–6-місячних ($p < 0,001$; табл. 1). Подібні середні величини загального білка були у тварин четвертої і п'ятої груп (табл. 1). Згідно розрахунків, мінімальна норма загального білка в тварин цих груп повинна становити $70,0$ ($\delta = \pm 7,6$) і $71,8$ ($\delta = \pm 7,5$) г/л. Кіз з низькими показниками загального білка було в цих групах відповідно $7,1$ і $20,0$ %. Окрім зниження у кіз встановили і гіперпротеїнемію. Вона була виявлена у $15,4$ і $7,1$ % кіз четвертої і п'ятої груп.

Таблиця 1

Показники білкового обміну у кіз

Група тварин	Біометричний показник	Загальний білок, г/л	Альбуміни, г/л	А/Г
Перша	Lim	60,60–85,60	28,26–41,92	0,61–1,57
	M $\pm$ m	$68,7 \pm 1,31$	$34,5 \pm 0,78$	$1,05 \pm 0,05$
Друга	Lim	55,4–75,90	24,81–43,91	0,53–1,81
	M $\pm$ m	$69,1 \pm 1,16$	$35,3 \pm 1,36$	$1,1 \pm 0,08$
Третя	Lim	70,5–87,4	27,2–46,1	0,5–1,65
	M $\pm$ m	$77,4 \pm 1,59^{***}$	$39,2 \pm 1,51^{**}$	$1,1 \pm 0,09$
Четверта	Lim	61,8–93,80	29,40–47,52	0,60–1,24
	M $\pm$ m	$75,6 \pm 2,03^{**}$	$38,1 \pm 1,18$	$0,96 \pm 0,05$
П'ята	Lim	64,8–89,6	24,76–49,77	0,48–1,46
	M $\pm$ m	$79,3 \pm 2,39^{***}$	$31,6 \pm 2,55^a$	$0,70 \pm 0,1^{** \infty YY}$

Примітка. ^{**} $p < 0,01$, ^{***} $p < 0,001$ порівняно з першою групою; ^a $p < 0,05$, [∞] $p < 0,01$ порівняно з третьою групою; ^{YY} $p < 0,01$ порівняно з другою групою.

Якщо низький рівень загального білка вказує здебільшого на зниження неспецифічної резистентності організму кіз, то гіпоальбумінемія є типовим показником порушення альбуміносинтезувальної функції печінки. У кіз перших двох груп уміст альбумінів у середньому становив $34,5 \pm 0,78$ і $35,3 \pm 1,36$ г/л. Гіпоальбумінемію ($<30,4$ г/л) встановили лише у 7,7 % кіз річного віку (друга група).

В подальші періоди життя уміст альбумінів у сироватці крові кіз збільшується. Зокрема, у тварин 15–18-місячного віку (третья група) рівень їх становив $39,2 \pm 1,51$ г/л (50,8 % від загального білка), що на 13,9 % більше, ніж у кіз першої групи ($p < 0,01$; табл. 1). У кіз після 3-річного віку уміст альбумінів поступово знижується. Якщо у кіз 4 групи їх кількість не відрізнялася від фізіологічно зрілих кіз (третья група), то у тварин старіше 6-річного віку уміст цих низькодисперсних білків становив $31,6 \pm 2,55$ г/л (39,8 % від загального білка), що на 19,4 % менше, порівняно з тваринами третьої групи ($p < 0,05$; табл. 1).

Зниження альбумінів у сироватці крові, очевидно, пов'язане з деструктивними змінами ендоплазматичного ретикулулу гепатоцитів (основного джерела синтезу білків).

Окрім альбумінів відбуваються певні зміни і в глобуліновому спектрі сироватки крові. Уміст α_1 -глобулінів (основу їх складають α_1 -антитрипсин, α_1 -хімотрипсин, α_1 -серомукоїд тощо) у кіз першої групи в середньому становив $4,1 \pm 0,38$ г/л (5,9 % від загального білка). Такі ж приблизно величини цих грубодисперсних білків були у кіз другої і третьої груп ($5,0 \pm 0,66$ і $4,2 \pm 0,36$ г/л).

Згідно розрахунків середнього квадратичного ($\delta = \pm 1,8$) мінімальна норма α_1 -глобулінів у тварин цих груп повинна становити відповідно 2,3, 3,2 і 2,4 г/л. Кіз із низьким умістом α_1 -глобулінів виявили лише в перших двох групах відповідно 13,6 і 23,1 %.

Уміст α_2 -глобулінів, основу яких складають α_2 -макроглобулін, церулоплазмін і гаптоглобін, з віком має тенденцію до підвищення. У кіз першої – третьої груп рівень цих білків був однаковим і становив $4,8 \pm 0,26$ – $5,6 \pm 0,48$ г/л. У тварин четвертої групи (вік 3–5 років) кількість α_2 -глобулінів становила $6,9 \pm 0,83$ г/л, що на 43,0 % більше порівняно з тваринами першої групи ($p < 0,05$; табл. 2). Такі величини α_2 -глобулінів були і у кіз старіше 6-річного віку (табл. 2).

Таблиця 2

Показники глобулінових фракцій у кіз (г/л)

Група тварин	Біометричний показник	α_1 -глобуліни	α_2 -глобуліни	β -глобуліни	γ -глобуліни
Перша	Lim	1,62–8,27	2,94–7,34	8,9–25,97	0,63–21,83
	M $\pm$ m	4,1 $\pm$ 0,38	4,8 $\pm$ 0,26	16,1 $\pm$ 1,00	9,2 $\pm$ 1,06
Друга	Lim	1,88–11,33	1,10–8,65	3,48–19,30	2,36–16,60
	M $\pm$ m	5,0 $\pm$ 0,66	5,8 $\pm$ 0,57	13,1 $\pm$ 1,42	8,7 $\pm$ 1,03
Третя	Lim	2,5–6,6	3,2–8,4	11,2–28,9	2,2–23,5
	M $\pm$ m	4,2 $\pm$ 0,36	5,6 $\pm$ 0,48	16,3 $\pm$ 1,39	12,4 $\pm$ 1,57
Четверта	Lim	2,29–6,54	0,7–11,61	9,81–25,20	3,45–24,80
	M $\pm$ m	4,1 $\pm$ 0,44	6,9 $\pm$ 0,83 [*]	16,2 $\pm$ 1,34	13,5 $\pm$ 1,65 °
П'ята	Lim	3,36–6,60	2,96–12,3	12,72–32,58	6,87–24,23
	M $\pm$ m	5,0 $\pm$ 0,32	6,6 $\pm$ 1,01	21,3 $\pm$ 1,94 [∞]	14,8 $\pm$ 1,82 °

Примітка. ^{*} p<0,05 порівняно з першою групою; ° p<0,05; [∞] p<0,01; порівняно з другою групою.

Збільшення α_2 -глобулінів у тварин останніх двох груп, очевидно, пов'язане з необхідністю синтезу купрумвмісних ферментів дихального ланцюга, підвищення оксидазної активності та окиснення аскорбінової кислоти для гальмування процесів перекисного окиснення ліпідів [14].

Рівень β -глобулінів (найбільш поширені білки цієї фракції – ліпопротеїни, фібриноген, трансфери, тощо) у кіз в перші 6 місяців життя (перша група) в середньому становив 16,1 $\pm$ 1,00 г/л (23,2 % від загального білка). Такі ж середні величини цих білків крові встановили і у тварин другої – четвертої груп (13,1 $\pm$ 1,42 – 16,2 $\pm$ 1,34 г/л).

Згідно розрахунків ($\delta=\pm 5,0$) мінімальна норма β -глобулінів у нечисто-порідних кіз у сироватці крові повинна становити в першій групі 11,1 г/л; другій – 8,0; третій, четвертій – 11,3 і п'ятій – 15,1 г/л. Тварин з низьким умістом β -глобулінів було виявлено у першій групі – 9,1 %; другій – 23,1; третій – п'ятій 7,7, 16,7 і 10 %.

Гіпербеттаглобулінемію встановили у 18,2, 15,4, 21,4 і 30,0 % кіз першої, третьої – п'ятої груп. Збільшення білків цієї фракції у кіз до 18-місячного віку відбувається завдяки ліпопротеїнам, які здійснюють транспорт вільних жирних кислот із жирових депо до тканин; трансферину, який безпосередньо зв'язується незрілими еритроцитами і сприяє їх швидкому дозріванню та гемопексину, який утворюючи комплекси з гемоглобіном та каталазою перешкоджає екскреції феруму через нирковий фільтр. Гіпербеттаглобулінемія у кіз четвертої, п'ятої груп є свідченням ураження гепатоцитів, оскільки для відбудови їхніх мембранних структур необхідні ліпопротеїни.

Зазнала змін і фракція γ -глобулінів. Уміст цих білків у сироватці крові кіз перших двох груп був зниженим – 9,2 $\pm$ 1,06 і 8,7 $\pm$ 1,03 г/л. Надалі рівень γ -глобулінів підвищувався і у кіз старіше 6-річного віку становив 14,8 $\pm$ 1,82 г/л (19,0 % від загального білка), що на 60,9 % більше порівняно з показником першої групи (p<0,05; табл. 2).

Згідно розрахунків середнього квадратичного ліміти гамма-глобулінів у нечистопорідних кіз повинні становити: 5–12-місячного віку ($\delta=\pm 4,8$) – 3,9–17,0 г/л, у більш старших ($\delta=\pm 6,0$) – 7,5–21,0 г/л. Гіпергаммаглобулінемія була встановлена у 23,1, 15,4, 14,3 і 30,0 % кіз другої – п'ятої груп.

Виявити зміни в білковому спектрі крові більш швидко можна за допомогою колоїдно-осадових реакцій. Насьогодні у літературних джерелах майже немає повідомлень щодо їх застосування при вивченні патології печінки в кіз, що стало підставою для застосування їх при вивченні білкового обміну у нечистопорідних кіз.

Для проведення дослідної роботи використовували сулемову, формолову та з міді сульфатом колоїдно-осадові (коагуляційні) проби.

При визначенні колоїдної стійкості білків сулемовою пробою на титрування проби сироватки крові у кіз першої групи витрачали $1,45\pm 0,02$ мл реактиву сулеми. Таку приблизну кількість реактиву витрачали і у тварин другої – четвертої груп ($1,52\pm 0,03$ – $1,45\pm 0,04$ мл). Згідно підрахунків середнього квадратичного, мінімальна кількість 0,1 %-ного розчину сулеми ($\delta=\pm 0,15$) для проведення реакції флокуляції повинна становити у кіз першої – четвертої груп – 1,3 мл; а п'ятої – 1,2 мл.

Кіз з позитивною сулемовою пробою виявили лише у третій і четвертій групах – 7,7 і 7,1 % відповідно.

У реакції з міді сульфатом на реакцію флокуляції витрачали у кіз першої групи $3,1\pm 0,06$ мл реактиву міді сульфату. Таку ж приблизно кількість розчину використовували на титрування проби сироватки крові і у тварин інших груп (табл. 3).

Таблиця 3

Колоїдна стійкість білків за коагуляційними пробами у кіз

Група тварин	Біометричний показник	Коагуляційні проби, мл	
		сулемова	з міді сульфатом
Перша	Lim	1,28–1,80	2,80–3,4
	M $\pm$ m	$1,45\pm 0,02$	$3,11\pm 0,06$
Друга	Lim	1,30–1,80	2,60–3,2
	M $\pm$ m	$1,52\pm 0,03$	$2,9\pm 0,06$
Третя	Lim	1,2–1,8	2,6–3,4
	M $\pm$ m	$1,52\pm 0,05$	$3,0\pm 0,1$
Четверта	Lim	1,25–1,80	2,7–3,6
	M $\pm$ m	$1,45\pm 0,04$	$3,2\pm 0,11$
П'ята	Lim	1,15–1,60	2,6–3,2
	M $\pm$ m	$1,35\pm 0,05$ ^{YY}	$2,9\pm 0,10$

Примітка. ⁰⁰p<0,01 порівняно з третьою групою; ^{YY}p<0,01 порівняно з другою групою.

Згідно розрахунків, мінімальна кількість розчину міді сульфату на проведення реакції у клінічно здорових нечистопорідних кіз повинна становити 2,7 мл. Зменшену колоїдну стійкість білків сироватки крові виявили у 4,5, 5,0 і 10,0 % кіз першої, другої і п'ятої груп.

Формолова проба в усіх кіз була негативною, що вказує на низьку її чутливість.

У печінці відбувається знешкодження цілого ряду токсичних продуктів клітинного метаболізму – фенолу, крезолу, індолу і особливо аміаку. Детоксикація останнього відбувається шляхом синтезу сечовини із азоту аміаку і амінокислот (аргініну і орнітину). За вмістом сечовини в сироватці крові (вона складає біля 50 % залишкового азоту) оцінюють функціональний стан печінки та видільну функцію нирок.

Кількість сечовини у кіз першої групи в середньому становила $4,6 \pm 0,35$ ммоль/л. У 50 % кіз її вміст у сироватці крові становив 2,24–4,15, у інших 4,4–7,6 ммоль/л.

Таблиця 4

Вміст сечовини в сироватці крові кіз, ммоль/л

Група тварин	Сечовина	
	Lim	M±m
Перша	2,24–7,60	$4,6 \pm 0,35$
Друга	1,47–9,6	$5,3 \pm 0,47$
Третя	0,87–10,1	$3,8 \pm 0,89$
Четверта	0,92–10,8	$5,2 \pm 0,83$
П'ята	2,0–9,2	$5,7 \pm 0,80$

Така сама кількість цього компонента залишкового азоту була і у 12-місячних кіз. Згідно розрахунків середнього квадратичного ($\delta = \pm 1,62$ і $\delta = \pm 2,11$) у тварин цих груп вміст сечовини в сироватці крові повинен бути не меншим 3,0 і 3,2 ммоль/л. Низькі величини сечовини встановили у 22,7 і 10,0 % кіз першої і другої груп, що, очевидно, пов'язане з використанням її для потреб рубцевого травлення. Збільшення сечовини встановили у 4,5 і 5,0% кіз першої і другої груп. У кіз в період фізіологічної зрілості (третя група) вміст сечовини в сироватці крові мав тенденцію до зниження – $3,8 \pm 0,89$ ммоль/л. Згідно розрахунків мінімальна норма сечовини в сироватці крові кіз цього віку повинна становити 1,21–5,52 ммоль/л ($\delta = \pm 2,15$).

У 23,1 % тварин рівень сечовини був значно нижчий середньої по групі ($0,87$ – $1,11$ ммоль/л), що, очевидно, свідчить про використання мікроорганізмами рубця аміаку для відновного амінування кетокислот та утворення амінокислот, зокрема глутаміну і аспарагіну, які підтримують кислотно-основний баланс і є незамінним джерелом азоту для синтетичних процесів. У 23,1 % кіз виявили збільшення сечовини, що є свідченням порушення екскреторної функції нефронів. В подальші періоди дослідження вміст сечовини повертається до величин перших двох груп і у кіз 3–5-річного віку становить $5,18 \pm 0,83$ ммоль/л. При ретельному аналізі показника ЗА по групі встановили, що низькі значення його ($< 2,1$ ммоль/л) були у 20,0 % кіз, натомість у 40,0 % кіз вміст сечовини був підвищеним ($8,17$ – $10,8$ ммоль/л), що є свідченням латентного перебігу ренальної патології.

У кіз старіше 6-річного віку уміст сечовини в сироватці крові становив $5,7 \pm 0,80$ ммоль/л. Збільшені величини показника ЗА виявили у 40,0 і 37,5 % кіз четвертої і п'ятої груп, що свідчить про порушення екскреторної функції нирок.

Одним із важливих показників функціонального стану печінки є вміст білірубину в сироватці крові. Останній вказує на відношення між утворенням пігменту та його виділенням печінковими клітинами. Вміст загальної кількості білірубину в кіз перших шести місяців життя становив $4,3 \pm 0,30$ мкмоль/л. Максимальний рівень білірубину в кіз цієї групи повинен становити ($\delta = \pm 1,3$) – 5,6 мкмоль/л. Підвищений вміст пігменту встановили у 11,1 % кіз. Холебілірубін виявили лише у 20,0 % кіз ($0,21$ – $1,08$ мкмоль/л).

Уміст загального білірубину в кіз інших груп у середньому не відрізнявся від величин першої групи (табл. 5).

Таблиця 5

Показники білірубину у кіз

Група тварин	Біометричний показник	Білірубін, мкмоль/л	
		загальний	проведений
Перша	Lim	1,08–6,70	0–1,08
	M±m	$4,3 \pm 0,30$	$0,15 \pm 0,08$
Друга	Lim	2,2–5,20	0–2,16
	M±m	$3,9 \pm 0,19$	$0,24 \pm 0,14$
Третя	Lim	2,16–5,83	0–0,9
	M±m	$3,8 \pm 0,34$	$0,1 \pm 0,08$
Четверта	Lim	0,43–5,20	0–0,2
	M±m	$3,54 \pm 0,5$	$0,1 \pm 0,03$
П'ята	Lim	1,7–6,7	0–0,2
	M±m	$4,1 \pm 0,54$	$0,2 \pm 0,02$

Гіпербілірубінемію виявили лише у 5,3, 9,1, 12,5 і 22,2 % кіз другої – п'ятої груп. Холебілірубін виявили у 22,2, 12,5 і 10,0 % кіз відповідно другої, четвертої і п'ятої груп.

Таким чином, проведені дослідження показують, що кількість білірубину в сироватці крові клінічно здорових нечистопорідних кіз, незалежно від віку, є стабільною величиною.

Печінка характеризується високою ферментативною активністю. За ураження гепатоцитів ферменти елімінуються в кров, де їхня активність зростає. До ензимів, які прості у визначенні, мають високу інформативність і зберігають стабільність тривалий час, відносять амінотрансферази (АсАТ і АлАТ). Активність АсАТ у тварин першої групи в середньому становила $510,9 \pm 10,3$ нкат/л. Згідно математичних підрахунків активність АсАТ не повинна перевищувати 560,0 нкат/л ($2,0$ ммоль/л). Тварин з підвищеною активністю ферменту у першій групі було 23,8 %. У річних кіз активність ензиму становила $468,8 \pm 15,3$ нкат/л, тобто була нижчою на 9,0 % порівняно з першою групою ($p < 0,05$; табл. 6). Гіперферментемія була виявлена у 15,0 % кіз. Подібні величини активності ферменту були і у тварин третьої і четвертої

груп (табл. 6). У кіз 5-ої групи активність АсАТ становила $504,1 \pm 18,11$ нкат/л, тобто не відрізнялася від кіз першої групи ($p > 0,5$; табл. 6).

Таблиця 6

Активність індикаторних ферментів у кіз

Група тварин	Біометр. показник	АсАТ, нкат/л	АлАТ, нкат/л	ГТТП, мккат/л
Перша	Lim	435,0–597,5	110,0–340,0	0,3–0,7
	M±m	$510,9 \pm 10,30$	$200,7 \pm 13,14$	$0,4 \pm 0,02$
Друга	Lim	347,5–632,5	70,0–240,0	0,1–0,6
	M±m	$468,8 \pm 15,30$	$157,3 \pm 11,53^*$	$0,3 \pm 0,03^{**}$
Третя	Lim	395,0–622,5	110,0–255,0	0,3–0,9
	M±m	$494,2 \pm 17,73$	$178,1 \pm 11,79$	$0,6 \pm 0,06^{**}$
Четверта	Lim	385,0–552,5	35,0–310,0	0,1–0,8
	M±m	$452,7 \pm 12,94^*$	$151,8 \pm 21,69$	$0,5 \pm 0,05$
П'ята	Lim	430,5–610,0	25,0–230,0	0,4–0,7
	M±m	$504,2 \pm 18,11$	$169,5 \pm 19,03$	$0,5 \pm 0,03^{**}$

Примітка. * – $p < 0,05$, ** – $p < 0,01$ порівняно до першої групи; * – $p < 0,05$ порівняно до п'ятої групи.

Згідно підрахунків середнього квадратичного активність АсАТ у кіз другої – п'ятої груп повинна становити $410,0–560,0$ нкат/л ($1,48–2,0$ ммоль/л). Активність АлАТ у клінічно здорових кіз, порівняно з АсАТ, є нижчою, що, напевне, пов'язано з незначною її кількістю у цитозолі гепатоцитів. Активність АлАТ у кіз 5–6-місячного віку в середньому становила $200,7 \pm 13,14$ нкат/л (найвищий показник порівняно з тваринами інших груп), що вказує не на розвиток патологічних змін у гепатоцитах, а, напевне, перш за все, про підвищений метаболізм у зв'язку з ростом і розвитком кіз. У 13,6 % тварин активність ферменту була вищою за максимальну норму ($262,0$ нкат/л; $\delta = \pm 61,6$), що, очевидно, є свідченням інтенсивних процесів переносу аміногруп із амінокислот (аланіну, аспартату і глутамату) на α -кетокислоти (кетоглутарат, оксалоацетат та піруват), необхідних для синтезу енергетичних речовин, зокрема глюкози [7].

В наступні місяці життя активність ферменту знижується до $157,0 \pm 11,53$ нкат/л ($p < 0,05$). Надалі активність АлАТ в різні періоди життя (друга–п'ята групи) вірогідно не змінюється і в кіз старіше 6-річного віку становила $169,4 \pm 19,03$ нкат/л, тобто не відрізнялася від величин інших груп ($p > 0,5$; табл. 6). Отже, процеси переамінування, в яких бере участь АлАТ, стабілізуються у річних кіз.

Згідно розрахунків середнього квадратичного ($\delta = \pm 71,0$), активність АлАТ у кіз після 3-річного віку повинна бути в межах $80,0–220,0$ нкат/л. Тварин з гіперферментемією в четвертій, п'ятій групах виявлено 14,3 і 10 %.

Оцінювати функціональний стан гепатобіліарної системи за допомогою ферментної діагностики неможливо без визначення активності ГТТП (гамма-глутамілтранспептидази), оскільки фермент знаходиться в мембранах біліар-

ного полюсу гепатоцитів та в ендотелії жовчних шляхів і його активність зростає навіть при незначних проявах холестазу. Згідно наших досліджень, активність ГТПП у кіз 5–6-місячного віку становить $0,43 \pm 0,02$ мккат/л. Згідно розрахунків ($\delta = \pm 0,11$) активність ферменту не повинна перевищувати $0,53$ мккат/л. Незначна гіперферментемія ($0,54$ – $0,65$) виявлена нами у $22,7\%$ кіз. Через шість місяців (друга група) активність ГТПП знижується ($0,34 \pm 0,03$ нкат/л; $p < 0,01$). Очевидно, в цей період у кіз відбувається становлення метаболізму жовчних кислот та каталізуються транспортні механізми, які забезпечують перенесення амінокислот, як через зовнішню плазматичну мембрану, так і через систему внутрішньоклітинних мембран.

На такому рівні активність ферменту залишається і у кіз четвертої і п'ятої груп. Згідно розрахунків, фізіологічні величини активності ГТПП у нечистопорідних кіз із настанням фізіологічної зрілості повинні становити $0,3$ – $0,7$ мккат/л. Тварин з підвищеними значеннями ГТПП виявлено у третій і четвертій групах відповідно $23,1$ і $14,3\%$. Отже, активність ГТПП стабілізується у кіз з 15 – 18 -місячного віку.

Висновки. Встановлено фізіологічні ліміти функціонального стану печінки у нечистопорідних кіз, які повинні бути наступними: загальний білок $64,0$ – $86,0$ г/л; альбуміни – $29,0$ – $42,0$ г/л; сулемова проба – не менше $1,3$ мл, сечовина – $2,5$ – $7,0$ ммоль/л, загальний білірубін – $2,5$ – $5,5$ мкмоль/л, АсАТ – $417,0$ – $550,0$ нкат/л, АлАТ – $90,0$ – $236,0$ нкат/л, ГТПП – $0,30$ – $0,63$ мккат/л (в усіх вікових групах).

У кіз старіше 6-річного віку виявлено прихований перебіг патології печінки, на що вказує гіпоальбумінемія (у 40% тварин), гіпербетаглобулінемія (у $30,0$), гіперферментемія АсАТ і ГТПП (у 20%).

Список використаної літератури:

1. Мармазов Н.И. Разведение коз полезно для здоровья / Н.И. Мармазов, Г.В. Дерюгин // Главный зоотехник. – 2006. – №4. – С. 68.
2. Давиденко М.Д. Чому занепадає козівництво? / М.Д. Давиденко // Тваринництво України. – 2009. – №7. – С. 9–10.
3. Влізло В.В. До етіології та діагностики хвороб печінки у кіз / В.В. Влізло, І.А. Максимович // Вісник аграрної науки. – 2006. – №9. – С. 43–46.
4. Nginyi J.M. Helminthes and non-helminthes causes of ovine and caprine liver condemnations at Kiserian Alottoirs, Kenya / J.M. Nginyi, J.A. Onyango-Abuje, L.J.S. Harrison // Bull. Anim. Health and Prod. Afr. – 1995. – № 4. – Vol. 43. – P. 297–299.
5. White liver disease in goats / [H. Blak, J.B. Hutton, R.J. Sutherland, M.P. James] // N. Z. vet J. – 1988. – № 36. – P. 15–17.
6. Внутрішні хвороби тварин / [В.І. Левченко, І.П. Кондрахін, М.О. Судаков та ін.]; за ред. В.І. Левченка. – Біла Церква, 1999. – Ч.1. – 376 с.

7. Ветеринарна клінічна біохімія / [В.І.Левченко, В.В. Влізло, І.П. Кондрахін та ін.]; за ред. В.І. Левченка і В.Л. Галяса. – Біла Церква, 2002. – 400 с.
8. Влізло В.В. Досягнення і перспективи гепатології в Україні / В.В. Влізло // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту. – Біла Церква, 2000. – Вип. 13, ч. 2. – С. 27–31.
9. Golovacha V.I. State of hepatobiliary system in goats of saanen breed / V.I. Golovacha, S.V. Slyusarenko, O.T. Kutsan // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини: зб. наук. праць Харків. держ. зоовет. акад. – Харків: РВВ ХДЗВА, 2009. – Вип. 20, ч. 2. – Т. 2. – С. 91–96.
10. Максимович І.А. Діагностика, патогенез і лікування гепатодистрофії у кіз: автореф. дис. ... канд. вет. наук; 16.00.01. „Діагностика і терапія тварин” / І.А. Максимович. – Біла Церква, 2004. – 19 с.
11. Головаха В.І. Функціональний стан печінки у непородних кіз / В.І. Головаха, С.В. Слюсаренко // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту: зб. наук. праць. – Біла Церква, 2007. – Вип. 48. – С. 36–40.
12. Слюсаренко С.В. Зміни гепатобіліарної системи у грубововнових кіз за фасціольозу / С.В. Слюсаренко, В.І. Головаха, М.В. Утеченко // Наук. вісник Львів. націонал. ун-ту вет. медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. – Т. 12, №3 (45). – Ч.1. – Львів, 2010. – С. 206–212.
13. Маслак Ю.В. Аліментарна остеодистрофія кіз: патогенез, діагностика і лікування: автореф. дис. ... канд. вет. наук; 16.00.01 „Діагностика і терапія тварин” / Ю.В.Маслак. – Харків, 2011. – 20 с.
14. Камышников В.С. Справочник по клинико-биохимической лабораторной диагностике / В.С. Камышников; в 2-х т., 2-е изд. – Мн.: Беларусь, 2002. – Т.2. – 463 с.

Возрастная динамика показателей функционального состояния печени у нечистопородных коз

Слюсаренко С.В., Головаха В.И.,
Пиддубняк О.В., Слюсаренко А.О.

Установлены физиологические лимиты функционального состояния печени у нечистопородных коз, которые должны быть следующими: общий белок 64,0–86,0 г/л; альбумины – 29,0–42,0 г/л; сулемовая проба – не меньше 1,3 мл; мочевина – 2,5–7,0 ммоль/л, общий билирубин – 2,5–5,5 мкмоль/л, АсАТ – 417,0–550,0 нкат/л, АлАТ – 90,0–236,0 нкат/л; ГГТП – 0,30–0,63 мккат/л (для всех возрастных групп).

У коз старше 6-летнего возраста выявлено скрытое течение патологии печени, на что указывает гиповальбунемия (у

The age dynamics of indexes of the functional state of liver at half-blooded goats

Slyusarenko s.v., Golovakha v.i.,
Pidubnyak o.v., Slyusarenko a.o.

There was established of the functional state of liver at of no pure breed goats must be conducted taking into account age: 64,0–86,0 g/l, albumens – 29,0–42,0 g/l, tests of sublimate – not less than 1,3 ml, urea – 2,5–7,0 mmol/l, general bilirubin – 2,5–5,5 mkmol/l, AsAT – 417,0–550,0 nkat/l, AlAT – 90,0–236,0 nkat/l, GGTP – 0,30–0,63 mkkat/l (in all age groups).

At the goats more senior than 6-years-old age subclinical motion of pathology of liver, which is characterized gypoalbumenemia in 40 % animals, gyperbetaglobulinemia (in 30,0), gyperfermentemya AsAT and GGTP (in

40 % животных), гипербеттаглобулинемия (у 30,0%) гиперферментемия АсАТ і ГТТП (у 20 %).

Ключевые слова: козы, гипертонемия, гипоальбуминемия, α_1 -глобулины, α_2 -глобулины, β -глобулины, гипербеттаглобулинемия, γ -глобулины, гипергаммаглобулинемия, мочевины, билирубин, АсАТ, АлАТ, ГТТП, гиперферментемия.

20 %).

Keywords: goats, hyperproteinemia, hypoalbuminemia, α_1 -globulin, α_2 -globulin, β -globulin, hyperbetaglobulinemia, γ -globulin, hypergammaglobulinemia, urea, bilirubin, AsAT, ALAT, GGTP, hyperfermentemia.

УДК 619:616.62–003.7:636.8

ВИКОРИСТАННЯ ДІСТОТЕРАПІЇ ПРИ УРОЛІТІАЗІ У ДРІБНИХ ДОМАШНІХ ТВАРИН

Смоляк В.В., к. вет. н., доцент Подільського державного аграрно-технічного університету, м.Каменець-Подільський

Марутін В.М., асистент Подільського державного аграрно-технічного університету, м.Каменець-Подільський

Своєчасна дієтерапія дозволить уникнути хірургічного втручання, а в післяопераційній терапії є незамінною. При правильній дієтичній годівлі вірогідність повторного уролітіазу різко зменшується.

Ключові слова: дієтерапія, уролітіаз, коти.

В наш час все більшого поширення серед дрібних домашніх тварин (кішок, собак) набуває уролітіаз або сечокам'яна хвороба, яка характеризується утворенням і відкладанням сечових каменів у нирках, сечоводах, сечовому міхурі і сечовивідному каналі. Особливо це стосується старих котів з надмірною живою вагою або після кастрації. Сприятливими факторами хвороби є незбалансована годівля, алергія, уроцистит, генетичні чинники, а також анатомічна будова уретри у котів (довгий, зігнутий трубкоподібний орган). Деяка залежність простежується від певного раціону (сухі, баночні корми), можлива роль в етіології хвороби також хлорованої води [3].

Клінічна картина хвороби залежить від надходження сечового каміння, їх величини, стану поверхні і рухливості. До моменту закупорення сечовивідних шляхів хвороба перебігає приховано, але результати лабораторного дослідження сечі дають змогу її діагностувати. Основними ознаками наявності сечового каміння є біль і гематурія. При травмуванні нирки гострим каменем спостерігаються позиви до діурезу, сеча виділяється краплями, в ній виявляють домішки крові. Загальне пригнічення змінюється коліками з характерними позами оглядання живота і присідання. При закупоренні сечовивідних шляхів хвороба проявляється тріадою: сечові коліки, порушен-